

ΕΠΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ «ΜΑΜΟΣ – 5Ε» ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΑΤΡΕΩΝ

Άννα Ηλιάδη (Σπουδάστρια), Μαρία Βρασίδα (Επιβλέπουσα Καθηγήτρια)

Σχολή Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο,
Πάροδος Αριστοτέλους 18, 26335 Πάτρα

email: std075783@ac.eap.gr, vrasidam@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση του τρόπου επανένταξης των αστικών κενών όπως είναι οι εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, στη λειτουργία του πολεοδομικού ιστού. Επιχειρείται η θεωρητική προσέγγιση του θέματος με αναφορές σε ελληνικό και σε διεθνή χώρο. Αναλύεται η έννοια του αστικού κενού καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός αξιοποιεί τα αστικά κενά εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητα του αστικού χώρου. Καθορίζεται η έννοια της βιομηχανικής κληρονομιάς και ποια είναι η νομοθεσία και οι φορείς που τη διαχειρίζονται. Παρουσιάζονται παραδείγματα αξιοποίησης ανενεργών βιομηχανικών χώρων σε ευρωπαϊκό και ελλαδικό χώρο. Ακολουθεί η ανάλυση της περιοχής μελέτης, παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του εργοστασίου «ΜΑΜΟΣ – 5Ε» και αποτυπώνεται η χωροθέτηση της υφιστάμενης κτιριακής υποδομής και ο περιβάλλον χώρος. Αναλύεται η γενική διάταξη των νέων χρήσεων στο χώρο και παρουσιάζονται οι παρεμβάσεις που γίνονται στα κτιριακά κελύφη αλλά στα ακάλυπτα - υπαίθρια τμήματα του βιομηχανικού συγκροτήματος. Ολοκληρώνεται η εργασία με συμπεράσματα για τη συγκεκριμένη παρέμβαση αλλά και γενικότερες διαπιστώσεις.

Λέξεις κλειδιά: Αστικό κενό, βιομηχανική κληρονομιά, επανάχρηση, επανασχεδιασμός, περιβαλλοντικά κριτήρια

ABSTRACT

The purpose of this MSc thesis is to research how to re-integrate urban gaps such as inactive industrial facilities, into the cities' functions. The kind of urban gap that focuses on interest is which are located within the boundaries of cities as well as their surrounding area. It is attempted the theoretical approach of the subject with references both in Greek and international lands. It is analyzed the meaning of urban gap and how environmental planning exploits urban gaps by ensuring the sustainability of urban space. It is defined the meaning of industrial heritage and which is the legislation and institutions that manage it. It is shown typical examples of utilization of inactive industrial sites in European and Greek space. The remaining thesis focus on the study area which is analyzed, presents the historical development of the factory "MAMOS - 5E" and subsequently follows the survey of the existing buildings and the surrounding space. It is presented the plan of the new uses in the site and the interventions which should be made in the building shells as well as in the outdoor parts of the industrial complex. Thesis is finalized with conclusions about the particular design propose and general findings.

Keywords: Urban gaps, industrial heritage, reuse, redesign, environmental criteria

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αστικός ιστός της πόλης διαθέτει χώρους με απροσδιόριστο περιεχόμενο που δεν έχουν σαφή και ξεκάθαρο ρόλο στη λειτουργία της πόλης και θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «κενά». Η έννοια του «κενού» ταυτίζεται με την έννοια της «απουσίας» που στο χώρο μεταφράζεται σε απουσία ύλης (δόμησης) ή λειτουργίας και προκαλούν ένα αίσθημα αμηχανίας (Πολυχρονόπουλος, 2006). Ως αστικό κενό θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οι ανενεργοί βιομηχανικοί χώροι που βρίσκονται εγκαταλελειμμένοι εντός και εκτός του αστικού ιστού των πόλεων και υποβαθμίζουν τις περιοχές στις οποίες βρίσκονται.

Σε αυτή τη διπλωματική εργασία αναλύεται το φαινόμενο των αστικών κενών και ειδικότερα των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών εγκαταστάσεων και ο τρόπος που αντιμετωπίζονται σε Ελλάδα και στο εξωτερικό. Γίνεται αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο και τους φορείς που ασχολούνται με την προστασία και τη διαχείριση της βιομηχανικής κληρονομιάς ενώ μέσω συγκεκριμένων παραδειγμάτων από τον ελλαδικό και ευρωπαϊκό χώρο αντιλαμβάνεται κανείς πως η επανάχρηση και ο επανασχεδιασμός τέτοιων χώρων μεταμορφώνουν και αναβαθμίζουν ακόμα και την ευρύτερη περιοχή στην οποία ανήκουν.

Ακολούθως επιχειρείται η επανένταξη των παλαιών βιομηχανικών εγκαταστάσεων της ζυθοποιείας «ΜΑΜΟΣ – 5Ε» στη λειτουργία του αστικού ιστού της Πάτρας. Για το σκοπό αυτό μελετώνται οι τοπικές συνθήκες και αναλύεται η υφιστάμενη κατάσταση της περιοχής ώστε να βγουν συμπεράσματα για τον τόπο επέμβασης στο χώρο. Ακολουθεί η πρόταση σχεδιασμού του χώρου με διατήρηση των υφιστάμενων κτιριακών υποδομών και ένταξη νέων χρήσεων σε αυτές και με επεμβάσεις διαμορφώσεις στον περιβάλλοντα υπαίθριο ακάλυπτο χώρο. Όλος ο στρατηγικός σχεδιασμός γίνεται με περιβαλλοντικά

κριτήρια και με τρόπο που να διασφαλίζεται η συνεκτικότητα και η αρμονία της περιοχής. Βάσει της μελέτης περίπτωσης εξάγονται συμπεράσματα όχι μόνο για το συγκεκριμένο σχεδιαστικό εγχείρημα αλλά και ευρύτερα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για άλλες περιπτώσεις αξιοποίησης αστικών κενών.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Αρχικά γίνεται διερεύνηση σε θεωρητικό επίπεδο σχετικά την έννοια των αστικών κενών και με τους τρόπους επέμβασης σε ανενεργές βιομηχανικές εγκαταστάσεις εντός αστικών ιστών προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που δημιουργεί η μη αξιοποίησή τους. Το κομμάτι αυτό βασίζεται σε βιβλιογραφική έρευνα που αφορά σε έντυπες πηγές όπως επιστημονικά βιβλία, εφημερίδες, παρουσιάσεις από ημερίδες και συνέδρια, επιστημονικές εργασίες και πηγές διαδικτύου. Επιπλέον παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο και οι αρμόδιοι φορείς που διαχειρίζονται τη βιομηχανική κληρονομιά και γίνεται αναφορά σε ανάλογα υλοποιημένα παραδείγματα τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό πάλι μέσω βιβλιογραφικής έρευνας. Η επιλογή των βιβλιογραφικών πηγών οφείλεται σε προσωπική έρευνα και κριτική αξιολόγηση.

Στη συνέχεια ακολουθεί το κομμάτι της μελέτης περίπτωσης με ανάλυση των δεδομένων της υφιστάμενης κατάστασης τόσο των κτιριακών υποδομών όσο και του περιβάλλοντος χώρου και πρόταση επανάχρησης των κτιρίων και αξιοποίησης των ακάλυπτων και υπαίθριων χώρων της περιοχής. Για το σκοπό αυτό χρειάστηκε επιτόπια έρευνα για την ανάγνωση της περιοχής και τη συλλογή του απαραίτητου υλικού για διατύπωση της προτεινόμενης επέμβασης στην περιοχή. Ακολουθεί η ανάλυση του στρατηγικού σχεδιασμού για την επανένταξη της περιοχής στη λειτουργία της πόλης βάσει προσωπικών επιλογών και γίνεται κριτική αξιολόγηση

των συνεπειών των σχεδιαστικών αποφάσεων τόσο στην περιοχή μελέτης όσο και στην ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον εξάγονται γενικότερα συμπεράσματα για την αντιμετώπιση αστικών κενών και τη συμβολή τους στην πολεοδομική αρμονία.

3. «ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ» ΣΤΗ ΣΥΝΟΧΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΙΣΤΟΥ

3.1. Η έννοια του «αστικού κενού»

Τα «αστικά κενά» είναι χώροι που είτε δε διαμορφώθηκαν ποτέ και άρα δεν απέκτησαν ποτέ ένα λειτουργικό προσδιορισμό είτε για κάποιο λόγο σταμάτησαν να διαδραματίζουν το ρόλο που τους αντιστοιχούσε στο παρελθόν (Σκοταρά, 2009).

Αιτίες δημιουργίας των «αστικών κενών» είναι (Κοκκινίδη, 2017): εγκατάλειψη λόγω μετάθεσης της λειτουργίας και μη εγκατάστασης νέας χρήσης, εγκατάλειψη και μη συντήρηση κτιριακών κελύφων λόγω απουσίας οικονομικών πόρων με συνέπεια τη μερική ή ολική κατάρρευσή τους, ιστορικά γεγονότα που επηρέασαν την ανάπτυξη των πόλεων και οφείλονται είτε σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες π.χ. βομβαρδισμός, μετανάστευση είτε στην εξέλιξη της κοινωνίας π.χ. αποβιομηχάνιση, έλλειψη σχεδιαστικής αξιοποίησης των δημόσιων χώρων ή προβληματική προσέγγιση στη λειτουργική συνοχή του αστικού ιστού, ανεξέλεγκτη εξάπλωση των πόλεων με ασαφή οριοθέτησή τους.

Ως συνέπεια των παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η έννοια των «αστικών κενών» δε σχετίζεται πάντα με το αδόμητο περιβάλλον μιας πόλης καθώς οι ελεύθεροι χώροι που υπάρχουν σε αυτήν έχουν μελετηθεί να εξυπηρετούν λειτουργίες που καλύπτουν της καθημερινές ανάγκες της αστικής ζωής. Τα «αστικά κενά» περιλαμβάνουν όλα τα τμήματα της πόλης, δομημένα ή αδόμητα, τα οποία δεν έχουν κανένα λειτουργικό ρόλο και αποτελούν «νεκρές ζώνες» στη συνοχή του αστικού

ιστού υποβαθμίζοντας πολλές φορές τον χαρακτήρα του (Αμούργης, Γιάννας, Ευαγγελινός, Καλογεράς, Καλογήρου, Helmle, 2001).

3.2. Μορφές αστικών κενών σε Ελλάδα και Ευρώπη

Ο τρόπος ανάπτυξης των πόλεων τα τελευταία χρόνια στον ελλαδικό χώρο έχει συμβάλλει σημαντικά στη δημιουργία αστικών κενών στον αστικό ιστό. Με τη συγκέντρωση ποικίλων χρήσεων στα προάστια των πόλεων, το κέντρο αποδυναμώνεται με συνέπεια να χάνουν την αξία τους τμήματα της πόλης και της ευρύτερης περιοχής που δεν έχουν κάποια χρήση και θα μπορούσαν να είναι ενεργά και να καλύψουν τις όποιες οικιστικές ή άλλες ανάγκες προστάζουν οι σύγχρονες απαιτήσεις ζωής (Χλωπτσιούδης, 2006).

Μία μορφή αστικών κενών αποτελούν οι παλιές βιομηχανικές εγκαταστάσεις που πλέον δε λειτουργούν (Κοκκίνη, Παππά, 2004). Άλλη μορφή αστικών κενών αποτελούν οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις που εντοπίζονται σε διάφορα σημεία του αστικού ιστού. Ένας ακόμα τύπος αστικών κενών είναι οι χώροι στους οποίους κάποτε είχαν δημιουργηθεί υποδομές για διάφορα μέσα μεταφοράς και πλέον δε χρησιμοποιούνται (παλιά αεροδρόμια, λιμάνια, σιδηροδρομικές γραμμές και σταθμοί κ.α.) (Νικολοπούλου, 2015). Υπάρχει, τέλος, και μια ιδιαίτερη μορφή αστικών κενών που αναφέρεται σε περιοχές που ποτέ δεν απέκτησαν συγκεκριμένη χρήση, κατά κύριο λόγο πρόκειται για αδόμητες περιοχές, ή κατά καιρούς φιλοξενούσαν ένα συνονθύλευμα ακανόνιστων χρήσεων. (Νικολοπούλου, 2015).

Στον ευρωπαϊκό χώρο η έννοια του αστικού κενού χρησιμοποιήθηκε πολύ νωρίτερα προκειμένου να ορίσει ένα χώρο απαλλαγμένο από κάθε χρήση που διακόπτει με την παρουσία του τη συνοχή και την ομαλότητα των αστικών λειτουργιών. Αυτό συνέβη διότι από τις

αρχές της δεκαετίας του 1990 άρχισε να απασχολεί την Ευρώπη η αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων περιοχών και ο τρόπος επανένταξής τους στον αστικό ιστό (Χλωπτσιούδης, 2006). Και στον ευρωπαϊκό χώρο εντοπίζονται οι ίδιες μορφές αστικών κενών (Νικολοπούλου, 2015).

Στόχος της αξιοποίησης των αστικών κενών είναι (Πουζουκίδου, Σοπέογλου, Τσιούμα, 2006): προστασία και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, ενίσχυση της λειτουργικής συνοχής του αστικού ιστού, ένταξη νέων χρήσεων για την κάλυψη των αναγκών της πόλης χωρίς κατ' επέκταση των ορίων της που συνεπάγεται και δημιουργία νέων υποδομών για την υποστήριξή τους, συνετή διαχείριση των ελεύθερων χώρων, εξοικονόμηση πόρων από την αποφυγή ανέγερσης νέων κτιριακών υποδομών για να φιλοξενήσουν τις νέες χρήσεις, αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής και γενικότερα ολόκληρης της πόλης, οικονομικά οφέλη λόγω αναβάθμισης της ευρύτερης περιοχής, κοινωνικά οφέλη λόγω αναβάθμισης της ευρύτερης περιοχής.

3.3. Περιβαλλοντικός σχεδιασμός ως μέσο αξιοποίησης των αστικών κενών

Για να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα του αστικού χώρου κατά τον περιβαλλοντικό σχεδιασμό θέτονται στόχοι όπως (Αμούργης, Γιάννας, Ευαγγελινός, Καλογεράς, Καλογήρου, Helmle, 2001): περιβαλλοντική προστασία που επιτυγχάνεται με την εξοικονόμηση ενέργειας και φυσικών πόρων, βασικές αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού, ορθολογική επιλογή των νέων χρήσεων ώστε να μην υπάρξει σύγκρουση ή υπερπροσφορά χρήσεων, να ικανοποιούνται οι τωρινές ανάγκες των πολιτών και να μη δημιουργούν δυσμενείς επιπτώσεις για τις μελλοντικές συνθήκες διαβίωσης, ενίσχυση της χρήσης φιλικών προς το περιβάλλον μέσων μεταφοράς, αισθητική αναβάθμιση του αστικού

περιβάλλοντος με τη βοήθεια του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, ανάδειξη των ανοιχτών χώρων και προώθηση της λειτουργίας τους στον αστικό ιστό παράλληλα με τις επεμβάσεις στα κτιριακά κελύφη, αναβάθμιση των κοινωνικών συνθηκών μέσω της ενίσχυσης της συνεκτικότητας και της συνοχής της κοινωνίας αποφεύγοντας εντάσεις, δημιουργία οικονομικών – επιχειρηματικών κινήτρων στους πολίτες ώστε να μη χρειάζεται να εγκαταλείψουν την πόλη τους για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, μέριμνα για ειδικές ομάδες ανθρώπων όπως ΑΜΕΑ, ομάδες προσφύγων κτλ.

Ειδικότερα στις κτιριακές υποδομές οι στόχοι του περιβαλλοντικού σχεδιασμού είναι (Αμούργης, Γιάννας, Ευαγγελινός, Καλογεράς, Καλογήρου, Helmle, 2001): εξοικονόμηση χρημάτων και ενέργειας στις κατασκευές με την εύστοχη επιλογή υλικών και τρόπων κατασκευής, μέγιστη εκμετάλλευση του προσανατολισμού του κτιρίου για τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει στους εσωτερικούς του χώρους, με κατάλληλες παρεμβάσεις στο βαθμό που επιτρέπει η αρχική τοποθέτησή του μέσα στο οικόπεδο, μέγιστη εκμετάλλευση φυσικού φωτισμού και αερισμού ώστε να μειωθούν οι υπερβολικές καταναλώσεις ενέργειας από τεχνητές μεθόδους φωτισμού, θέρμανσης, ψύξης των κτιρίων, επιλογή υλικών εσωτερικά και εξωτερικά του κτιρίου με τη λιγότερη δυνατή απορρόφηση και εκπομπή ενέργειας, καλύτερη διαχείριση των αποβλήτων – ρυπογόνων εκπομπών των κτιρίων για την προστασία του περιβάλλοντος στο οποίο είναι κατασκευασμένα.

4. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ

4.1. Βιομηχανική κληρονομιά στο διεθνή και στον ελλαδικό χώρο

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την προστασία της πολιτιστικής – μνημειακής κληρονομιάς γεγονός που οφείλεται στον τρόπο ανάπτυξης των σύγχρονων πόλεων. Η ανάπτυξη δεν επιτυγχάνεται μόνο μέσω της δημιουργίας / επινόησης / κατασκευής καινούριων στοιχείων που προάγουν και διευκολύνουν την αστική ζωή αλλά και μέσω της αξιοποίησης / επανάχρησης στοιχείων που είχαν κάποια χρήση στο παρελθόν και πλέον την έχουν χάσει (Αλεξάνδρου, 2011).

Η έννοια της βιομηχανικής κληρονομιάς αρχίζει να απασχολεί τις χώρες της Ευρώπης μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αναπτύσσεται ένα συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για την έρευνα και τη μελέτη από τη μία του αρχιτεκτονικού πλούτου κάθε τόπου και από την άλλη της τεχνολογίας και του ιστορικού της παρελθόντος. Οι διεργασίες αυτές γίνονται σε συνδυασμό με τη δημιουργία και καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης υπό τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες κάθε τόπου. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσεται η έννοια της βιομηχανικής κληρονομιάς και η ανάγκη διερεύνησης της βιομηχανικής ιστορίας μέσα από τα βιομηχανικά κατάλοιπα που εντοπίζονται με τη μορφή κτιριακών εγκαταστάσεων, αστικών τοπίων και οικισμών που αναπτύχθηκαν εξαιτίας της βιομηχανικής δραστηριότητας, τεχνικού εξοπλισμού και κατασκευών και τεχνικών μεθόδων (Νταφλούκα, 2013).

Η πρώτη προσέγγιση της βιομηχανικής κληρονομιάς αφορά την εκτίμηση της αρχιτεκτονικής διάστασης των κληροδοτημάτων. Έτσι καταγράφεται η τυπολογία των βιομηχανικών κτιρίων που είναι πολύ συγκεκριμένη και αυστηρή και απαλλαγμένη από περιττές διακοσμήσεις. Ανάλογα με την εποχή και τον τόπο προστίθενται αρχιτεκτονικά στοιχεία που κάνουν ξεχωριστή τη μορφολογία των κτιρίων αυτών (Καλογεράς, 1993). Επιπλέον η ερμηνεία και οι συμβολισμοί που

αποδίδονται στα βιομηχανικά μνημεία εξηγούνται από τις πολιτικές – κοινωνικές δομές της χώρας (Δαλγίτση, 2013).

Στην Ελλάδα η έννοια της βιομηχανικής κληρονομιάς ακόμα και στις μέρες μας, δεν έχει γίνει κατανοητή και κατά συνέπεια και αποδεκτή από το ευρύ κοινό με αποτέλεσμα οι έρευνες για τη διατήρηση και την αξιοποίηση της να οφείλονται κυρίως σε μεμονωμένες πρωτοβουλίες και λιγότερο σε οργανωμένες δράσεις. Η έλλειψη εξοικείωσης με τον τεχνολογικό πολιτισμό, λόγω της έλλειψης βαριάς βιομηχανίας στο βάθος των χρόνων στον ελληνικό χώρο, συνιστά σημαντικό παράγοντα στην περιορισμένη ενασχόληση κρατικών φορέων ή ιδιωτικών κινήσεων με την ανάπτυξη μεθόδων και προγραμμάτων με στόχο τον προβολή του βιομηχανικού πλούτου και την ένταξή του στις λειτουργίες των αστικών δομών (Κουρτίνα, 2017).

4.2. Διεθνείς οργανισμοί για την προστασία – διαχείριση της βιομηχανικής κληρονομιάς / Θεσμικό πλαίσιο

Το έργο της προστασίας και διαχείρισης της βιομηχανικής κληρονομιάς έχουν αναλάβει οργανισμοί όπως η UNESCO και το ICOMOS. Οι οργανισμοί αυτοί δεν επικεντρώνονται μόνο στην διατήρηση και αξιοποίηση του βιομηχανικού πλούτου αλλά η δράση τους επεκτείνεται στη διαχείριση όλων των μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς. Και οι δύο σε ζητήματα που αφορούν τα βιομηχανικά μνημεία, δρουν βάσει των κατευθύνσεων που παίρνουν από το TICCIH, που αποτελεί τον επίσημο φορέα που είναι υπεύθυνος για ζητήματα της βιομηχανικής κληρονομιάς. Εργαλείο στην προσπάθεια αυτή αποτελεί η Χάρτα του Nizhny Tagil, που όρισε το TICCIH και που στην ουσία ορίζει τους κανόνες των δράσεων της (Αλεξάνδρου, 2011). Άλλο κείμενο που συντάχτηκε για την κατανόηση – ερμηνεία των βιομηχανικών αγαθών, τη διατήρηση του βιομηχανικού πλούτου, μέσω της ανάδειξής του και τη δημόσια κινητοποίηση

προς την κατεύθυνση αυτή είναι Οι Αρχές του Δουβλίνου για τη διατήρηση της βιομηχανικής κληρονομιάς (Νταφλούκα, 2013).

Υπάρχει ακόμα ένας μεγάλος αριθμός από οργανώσεις και θεσμικά πλαίσια που στόχο έχουν τη διατήρηση και ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΑΝΕΝΕΡΓΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Ακολουθούν ενδεικτικά παραδείγματα επανάχρησης παλαιών βιομηχανικών εγκαταστάσεων στον ευρωπαϊκό χώρο και ελλαδικό χώρο:

Μετατροπή του Σταθμού Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας του Λονδίνου σε Πινακοθήκη Μοντέρνας Τέχνης (Tate Modern)

Εικόνα 5.1: Εξωτερική άποψη της Tate Modern

Πηγή: <https://www.timeout.com/london/art/the-100-best-paintings-in-london-tate-modern>

Επανάχρηση των παλιών εργοστασιακών εγκαταστάσεων παραγωγής φωταερίου στο Γκάζι (Αθήνα) σε Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου

Εικόνα 5.2: Άποψη κτιρίων εντός του πολιτιστικού πάρκου

Πηγή: <https://www.trip2athens.com/el/city-areas/thecenter/kerameikosgazi/attraction-108/>

5. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΩΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η πόλη των Πατρέων, πρωτεύουσα του Ν. Αχαΐας, βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου (216 km δυτικά της Αθήνας), στους πρόποδες του όρους Παναχαΐκού και στα παράλια του Πατραϊκού κόλπου. Είναι η τρίτη πληθυσμιακά μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας ενώ διαθέτει το μεγαλύτερο λιμάνι της Πελοποννήσου, το οποίο αποτελεί το σημαντικότερο κόμβο της δυτικής Ελλάδας καθώς συγκεντρώνει όλη την εμπορική δραστηριότητα και εξασφαλίζει όλη την επικοινωνία με τα Ιόνια νησιά και την Ιταλία (Κατσαμπούλας, 2011). Στη λειτουργία του λιμανιού βασίζεται μεγάλο μέρος της οικονομικής ζωής της πόλης. Γύρω στο 1990 διαπιστώνεται ότι η χωρητικότητα και οι εγκαταστάσεις του λιμανιού δεν εξυπηρετούν επαρκώς την κίνηση που έχει με συνέπεια την κατασκευή νέου λιμανιού σε στη νότια πλευρά της πόλης, μακριά από το κέντρο του αστικού ιστού. Η μετακίνηση προκάλεσε την εγκατάλειψη των παλαιών εγκαταστάσεων καθώς και των γύρω υποδομών (αποθήκες, αγορές, σταθμοί τρένων) δημιουργώντας ένα σημαντικό αστικό κενό στην περιοχή (Κατσαμπούλας, 2011).

Στα μέσα του 19ου αιώνα, η Πάτρα υπήρξε ένα από τα μεγαλύτερα και πιο σημαντικά βιομηχανικά κέντρα στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 1929 λειτουργούσαν περίπου 150 βιομηχανίες σε διάφορους κλάδους (Κρανιάς, 2017). Η κρίση κάνει την εμφάνισή της στο βιομηχανικό κλάδο στα τέλη του 20ου αιώνα με μεγάλες επιπτώσεις στην οικονομία. Η κατάσταση αυτή αποτυπώνεται στον πολεοδομικό ιστό της πόλης καθώς οι βιομηχανικές ανενεργές υποδομές παραμένουν έως τώρα πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, εγκαταλελειμμένες και χωρίς χρήση, δημιουργώντας μεγάλα αστικά κενά σε διάφορα σημεία της πόλης (Κοκκίνη, Παππά, 2004).

Όπως στην υπόλοιπη Ελλάδα, έτσι και στην Πάτρα εντοπίζονται τρεις κυρίως τύποι βιομηχανικών κτιρίων (Αγγελίδης, 1997): ο πατραδοσιακό κτίριο βιομηχανίας, το μνημειακό κτίριο βιομηχανίας και το οδοντωτό κτίριο βιομηχανίας.

6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η περιοχή μελέτης μας βρίσκεται στη συνοικία Μέση Αγυιά της Πάτρας σε απόσταση περίπου 2 km από το κέντρο της πόλης (πλατεία Γεωργίου). Χαρακτηριστικό του σημείου είναι η γειτνίαση στα δυτικά με το παραλιακό μέτωπο αλλά και η αποκοπή του από αυτό καθώς περνάει η οδός Ηρώων Πολυτεχνείου, δρόμος με μεγάλη συχνότητα οχημάτων.

Στην περιοχή λόγω ελλιπή σχεδιασμού παρατηρείται αξιοσημείωτος αριθμός ελεύθερων χώρων, πολλοί από τους οποίους αποτελούν αστικά κενά. Τέτοιος χώρος είναι και οι παλιές μισοκατεστραμμένες εγκαταστάσεις της παλιάς ζυθοποιίας «ΜΑΜΟΣ», που λόγω της εγκατάλειψης αποτελεί εστία δυσμενών επιπτώσεων για τη γύρω περιοχή.

Το κλίμα της περιοχής είναι μεσογειακό με ήπιους χειμώνες και με καλοκαίρια σχετικά δροσερά και υγρά. Τα επίπεδα υγρασίας στην περιοχή είναι υψηλά και οι βροχοπτώσεις αποτελούν συχνό φαινόμενο καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Τα στοιχεία του φυσικού πρασίνου και της θάλασσας (παράκτιο μέτωπο) χαρακτηρίζουν την περιοχή μελέτης.

Βάσει του χάρτη χρήσεων γης, οι εγκαταστάσεις του εργοστασίου βρίσκονται αρκετά κοντά με το πολεοδομικό κέντρο της πόλης. Αποτελείται κατά το μεγαλύτερο μέρος της από κατοικίες ενώ οι υπόλοιπες χρήσεις που εντοπίζονται στην περιοχή αυτή είναι: Ζώνη τουρισμού – αναψυχής παραλιακού οικιστικού μετώπου που χωροθετείται στο ΒΔ τμήμα, Υπερτοπικό γραμμικό / επιφανειακό κέντρο στο ΝΑ τμήμα, Διαμπερές γραμμικό κέντρο

διασυνοικιακού χαρακτήρα, ζώνη που διατρέχει τη συνοικία στο κέντρο της διαιρώντας την σε δύο μέρη

Η περιοχή μελέτης συνδέεται με το κέντρο της πόλης κυρίως μέσω της παραλιακής οδού, την Ηρώων Πολυτεχνείου, που αποτελεί κεντρική οδική αρτηρία. Η διοχέτευση της κίνησης από και προς το παλιό εργοστάσιο μέσω της παραλιακής οδού γίνεται με κάθετους συνοικιακούς δρόμους όπως τις οδούς Διαγόρα, Αιγύπτου, Αμερικής και Αρχιεπισκόπου Μακάριου. Οι δύο πρώτοι δρόμοι καταλήγουν σε αδιέξοδο εντός του οικοδομικού τετραγώνου σταματώντας πάνω στα ερείπια του εργοστασίου. Από την ανατολική πλευρά των παλαιών εγκαταστάσεων υπάρχει η οδός Αθηνών, η οποία διατρέχει την πόλη στη διεύθυνση βορρά – νότου και η οποία κινείται παράλληλα με τη σιδηροδρομική γραμμή. Οι σιδηροδρομικές γραμμές είναι σε επαφή με όλο το ανατολικό τμήμα του οικοπέδου και μάλιστα στο σημείο του παλαιού εργοστασίου υπάρχει ο σταθμός «Παναχαϊκή».

Παρόλο που η πρόσβαση με αυτοκίνητο στην περιοχή μελέτης δεν αντιμετωπίζει ιδιαίτερο πρόβλημα, το ζήτημα της στάθμευσης κατά περιόδους συναντά δυσκολίες.

Εντός του 2018 αναμένεται να ξεκινήσουν τα έργα για την υλοποίηση του παραλιακού ποδηλατοδρόμου συνολικού μήκους 5 km που θα συνδέει το θαλάσσιο μέτωπο (μέσω της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου) μέσω ενός δικτύου ποδηλατοδρόμων και κοινόχρηστων χώρων όπως πλατείες και πεζόδρομους.

Στην περιοχή μελέτης μας, σε άμεση γειτνίαση με τις εγκαταστάσεις του παλαιού εργοστασίου βρίσκεται η μαρίνα σκαφών μαζί με το ανοιχτό θεατράκι στα δυτικά και το γήπεδο της Παναχαϊκής στα ανατολικά. Ανατολικότερα του γηπέδου και σε κοντινή απόσταση είναι το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Πατρών ενώ νοτιότερα και πιο

μακριά (αλλά πριν το κέντρο της πόλης) βρίσκεται το Δασύλλιο.

Εικόνα 6.1: Τοπόσημα της Πάτρας στην περιοχή μελέτης
Πηγή: Ιδία επεξεργασία σε υπόβαθρο από www.google.gr/maps

Η περιοχή μελέτης λόγω του έντονα αστικού της χαρακτήρα, έχει ανοικοδομηθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος της και δεν προβλέπεται να αλλάξει η μορφή της τουλάχιστον κατά το άμεσο μέλλον. Επιπλέον ο πληθυσμός της πόλης δεν προβλέπεται να αυξηθεί μέσα στα επόμενα χρόνια ούτε η πόλη έχει ανάγκη να επεκταθεί για να καλύψει πληθυσμιακές μεταβολές. Ειδικά η περιοχή μελέτης μας δεν μπορεί να απορροφήσει άλλες κατοικίες αλλά έχει ανάγκη να βελτιώσει την καθημερινότητα των υπαρχόντων κατοίκων.

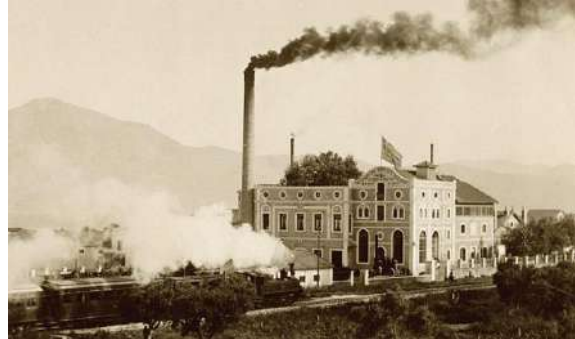
Συνεπώς αυτό που θα μπορούσε να εξελιχθεί στην περιοχή και θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάδειξή της είναι η αξιοποίηση των ελεύθερων χώρων της. Έτσι θα μπορούσε να υπάρχει μεγαλύτερη συνοχή και οργάνωση στον αστικό ιστό. Μάλιστα η ανάπτυξη των ελεύθερων χώρων θα μπορούσε να εδραιώσει και μια σχέση επικοινωνίας με το θαλάσσιο μέτωπο που γενικά εκλείπει από την πόλη.

7. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

7.1. Το εργοστάσιο «ΜΑΜΟΣ – 5Ε» - Ιστορικά στοιχεία

Η ζυθοποιεία – παγοποιεία του Πέτρου Μάμου θεμελιώθηκε το 1907 σε ένα

οικόπεδο επιφανείας 7.110 τ.μ. με πρόσβαση από την οδό Ηρώων Πολυτεχνείου. Απέχει 150 μ. από το παραλιακό μέτωπο και βρισκόταν δίπλα στην σιδηροδρομική γραμμή ΣΠΑΠ.

Εικόνα 7.1: Γενική άποψη της ζυθοποιείας – παγοποιείας «ΜΑΜΟΣ»

Πηγή: <http://gr.euronews.com/2017/03/30/mpyra-mamos-epistrefei-stin-agera-patra-athinaiki-zithopoiia>

Σε τμήμα του παραπάνω οικοπέδου, το Νοέμβριο του 1908 το εργοστάσιο «ΜΑΜΟΣ – 5Ε» ξεκίνησε τη λειτουργία του. Η αρχιτεκτονική μελέτη των εγκαταστάσεων έγινε στην Ευρώπη αλλά τα σχέδια δεν είχαν πιστή εφαρμογή επί της κτιριακής υποδομής του συγκροτήματος που υλοποιήθηκε σταδιακά μέχρι το 1912. Η αρχική κατασκευή των κτιριακών μονάδων ήταν η εξής: λιθόκτιστα κτίρια με πατώματα από οπλισμένο σκυρόδεμα, όταν το κτίριο διέθετε περισσότερα από ένα επίπεδα, και στέγες με επικάλυψη κεραμιδιών κατασκευασμένες με ξύλινα ζευκτά. Οι προσθήκες και οι επεμβάσεις που έγιναν από το 1914 και μετά επηρέασαν τη μορφολογία των κτιριακών μονάδων του συγκροτήματος προκαλώντας σημαντικές αλλοιώσεις στην αρχική του όψη.

Σήμερα από το βιομηχανικό συγκρότημα διατηρείται το κεντρικό τετραώροφο κτίριο, κάποια ισόγεια βοηθητικά κτίσματα και οι δύο υψικάμιννοι. Το Υπουργείο Πολιτισμού αναγνωρίζοντας την ιστορική και αρχιτεκτονική αξία των κτισμάτων αυτών ως πολύτιμα δείγματα της βιομηχανικής κληρονομιάς της πόλης, τα κήρυξε διατηρητέα.

7.2. Κτιριακές υποδομές – λειτουργία - περιβάλλον χώρος βιομηχανικού συγκροτήματος

Η επιφάνεια του οικοπέδου που ανήκει το παλιό εργοστάσιο αναλογεί σε έκταση σχεδόν οχτώ οικοδομικών τετραγώνων της περιοχής.

Η παρουσία των ερειπίων του βιομηχανικού συγκροτήματος είναι αντιληπτή κυρίως από την ανατολική πλευρά του οικοπέδου, η οποία οριοθετείται από τις σιδηροδρομικές γραμμές του τρένου.

Εικόνα 7.2: Χωροθέτηση του οικοπέδου του παλαιού εργοστασίου

Πηγή: Ιδία επεξεργασία πάνω σε υπόβαθρο από το Google Earth

Στην πλευρά αυτή υπάρχουν κάποιες πολυκατοικίες αλλά και ελεύθεροι χώροι του οικοπέδου χωρίς καμία αξιοποίηση. Στη βόρεια και στη νότια πλευρά του οικοπέδου η κατάσταση είναι περίπου ίδια καθώς έχει καλυφθεί το μεγαλύτερο μέρος της πρόσοψης από κτίρια σε άναρχη διάταξη. Στην ίδια πλευρά υπάρχουν δύο παλιά πέτρινα κτίρια, απομεινάρια του βιομηχανικού συγκροτήματος, και ένας κενός χώρος στη βορειοδυτική γωνία που άτυπα σήμερα χρησιμοποιείται ως χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων.

Στη νότια πλευρά έχουν κατασκευαστεί πολυκατοικίες στο μεγαλύτερο μέρος της. Μπροστά από αυτές υπάρχει μία ζώνη πρασίνου, κενή χωρίς καμία λειτουργία, η οποία ξεκινά από το παραλιακό μέτωπο και φτάνει μέχρι τις γραμμές του τρένου. Η δυτική πλευρά του οικοπέδου έχει πολυκατοικίες σε όλο το μήκος της πρόσοψης αλλά και σε δεύτερη σειρά πίσω

από αυτήν δημιουργώντας ένα φράγμα στην επικοινωνία του εσωτερικού του οικοπέδου με το παραλιακό μέτωπο.

Η πρόσβαση στο οικόπεδο σήμερα γίνεται κυρίως μέσω της παραλιακής οδού Ηρώων Πολυτεχνείου ενώ πολλά κάθετα σε αυτή δρομάκια διοχετεύουν την κίνηση μέσα στο οικόπεδο μέχρι τα σημεία όπου υπάρχουν κατοικίες. Προφανώς επειδή δεν έχει υπάρξει ποτέ ένα οργανωμένο σχέδιο αξιοποίησης του χώρου μελέτης γι' αυτό και παρατηρείται αυτή η αναρχία στη δόμηση και το δίκτυο των προσβάσεων μέσα σε αυτόν.

Στο οικόπεδο μελέτης μας υπάρχει πράσινο σε σημαντικό βαθμό γεγονός που οφείλεται και στη μη ολοκληρωτική οικοδομική εκμετάλλευσή του. Ιδιαίτερα στο εσωτερικό όπου βρίσκονται και οι εγκαταλελειμμένες κτιριακές μονάδες η βλάστηση έχει αναπτυχθεί ιδιαιτέρως προκαλώντας πολλές φορές καταστροφικές ζημιές στα ίδια τα κτίσματα.

Η κτιριακή υποδομή του παλαιού εργοστασίου είναι παρατημένη με τα κτίσματα να βρίσκονται σε άσχημη κατάσταση. Τα περισσότερα από αυτά είναι κατεστραμμένα σε μεγάλο βαθμό και τα μόνα στοιχεία που διατηρούνται σε κάποια υποτυπώδη κατάσταση είναι οι όψεις τους. Τα περισσότερα ξύλινα στοιχεία όπως πατώματα και στέγες έχουν σαπίσει και διατηρούνται κυρίως τα πέτρινα και τούβλινα στοιχεία. Κάποια κτιριακοί όγκοι έχουν καταστραφεί εξ' ολοκλήρου μετά από ανθρώπινη παρέμβαση προκειμένου για την ανέγερση πολυκατοικιών. Επιπλέον σημειώνεται ότι ο βιομηχανικός εξοπλισμός του εργοστασίου έχει σχεδόν ολοκληρωτικά καταστραφεί.

8. ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Επιλέγεται ο ανασχεδιασμός της περιοχής μελέτης και η μετατροπή του σε χώρο εκπαίδευσης και πολιτισμού. Τα κτίρια του παλιού εργοστασίου

επαναχρησιμοποιούνται για να φιλοξενήσουν το δημοτικό σχολείο και το νηπιαγωγείο της περιοχής, ένα παιδικό μουσείο, τη δημοτική βιβλιοθήκη της Πάτρας και χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων. Παράλληλα ο περιβάλλων χώρος συνοδεύει τις παραπάνω δραστηριότητες χωρίς να έχει υποβαθμισμένο ρόλο και χωρίς να χάνει την ταυτότητά του.

Συγκριμένα στόχος της παρέμβασης αυτής είναι: η ανάδειξη της βιομηχανικής μορφολογίας των παλαιών κτιρίων του εργοστασίου με την ανακατασκευή, συντήρηση και λειτουργία τους, η διατήρηση της ιστορικής μνήμης του χώρου με την επαναλειτουργία της κτιριακής υποδομής και ειδικότερα την προβολή συγκριμένων στοιχείων που τη μαρτυρούν (π.χ. καμινάδες, βιομηχανικός εξοπλισμός κτλ), η εναρμόνιση των νέων χρήσεων με τις λειτουργίες της περιοχής και η ενσωμάτωση του χώρου στον πολεοδομικό ιστό, η διαμόρφωση νέων λειτουργικών υπαίθριων χώρων και η αξιοποίηση των υφιστάμενων που έχουν προέλθει από την άναρχη δόμηση του χώρου μελέτης, η διατήρηση και ενίσχυση του φυσικού πρασίνου, στοιχείο που λείπει από την περιοχή, η σύνδεση με το παραλιακό μέτωπο και η επικοινωνία με τη θάλασσα, η κατάλληλη προσαρμογή των οδικών προσβάσεων στο σημείο μελέτης και η διευθέτηση του ζητήματος της στάθμευσης, η δημιουργία δικτύου κίνησης των πεζών για την πρόσβαση στην περιοχή αλλά και για την ενίσχυση της πεζής πορείας και του περιπάτου, η διαμόρφωση ποδηλατοδρόμων μέσα στο χώρο μελέτης με στόχο τη μελλοντική σύνδεση με το δίκτυο ποδηλατοδρόμων της πόλης.

Κεντρική ιδέα της σχεδιαστικής επίλυσης αποτελεί η σύνδεση του χώρου μελέτης με το θαλάσσιο μέτωπο μέσω ενός ισχυρού άξονα πεζής κίνησης, ο οποίος διασχίζει το οικόπεδο σε όλο του το βάθος φθάνοντας τις σιδηροδρομικές γραμμές και εξασθενεί διαπερνώντας αυτές. Χαρακτηριστικό

αυτού του άξονα είναι η διοχέτευση θαλασσινού νερού στο χώρο μελέτης ενώ παράλληλα η προβολή του φυσικού πρασίνου κατά μήκος του άξονα αυτού αποτελεί και ένα είδος νοητού ορίου και φυσικού φίλτρου με τη γύρω περιοχή.

Εικόνα 8.1: Απεικόνιση κεντρικής ιδέας σχεδιαστικής πρότασης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία βάσει υπόβαθρου από το Google Earth

Η επιλογή των χρήσεων αυτών έγινε με γνώμονα τον υφιστάμενο χαρακτήρα της περιοχής και τις επικρατούσες χρήσεις που κατά κύριο λόγο είναι η χρήση της αμιγούς κατοικίας και του τουρισμού – αναψυχής στο παραλιακό μέτωπο. Τα σχολεία εντάσσονται πλήρως στην καθημερινότητα της ζωής των κατοίκων, χωρίς να προκαλούν σημαντική όχληση και χωρίς να διαταράσσουν την ηρεμία της περιοχής. Ο σωστός επανασχεδιασμός των εγκαταστάσεων για την φιλοξενία της εκπαιδευτικής δραστηριότητας σε συνδυασμό με έναν ανάλογο περιβάλλοντα χώρο εξυπηρετεί τις ανάγκες των παιδιών της γειτονιάς αλλά και της γύρω περιοχής όχι μόνο τις σχολικές ώρες αλλά και όλη τη διάρκεια της ημέρας. Επιπλέον η μεταφορά και λειτουργία του παιδικού μουσείου και της δημοτικής βιβλιοθήκης στο χώρο μελέτης μας αποτελούν ομοίως χρήσεις που δεν προκαλούν όχληση στις γύρω κατοικίες. Σε συνδυασμό μάλιστα και με τους χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων, δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους πολίτες της πόλης να προσεγγίσουν την περιοχή για να εκμεταλλευτούν τις νέες δραστηριότητες. Η περιοχή αποκτά ένα τοπόσημο με

συγκεκριμένη λειτουργία που δε διαταράσσει τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή. Σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζει και η σύνδεση με το παραλιακό μέτωπο καθώς δραστηριότητες αναψυχής δεν υπάρχουν μόνο σε αυτό αλλά εισέρχονται και εσωτερικά στον αστικό ιστό.

Εικόνα 8.2: Σχέδιο γενικής διάταξης της πρότασης αξιοποίησης της περιοχής
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Η ύπαρξη φυσικού πρασίνου στην περιοχή όχι μόνο διατηρείται αλλά ενισχύεται με τη δημιουργία νέων ζωνών πρασίνου. Έτσι σε όλη την έκταση του χώρου γίνεται αντιληπτή η αίσθηση του πρασίνου είτε με τη μορφή οργανωμένης φύτευσης είτε με τη διατήρηση του φυσικού τρόπου πράσινης ανάπτυξης. Προκειμένου να είναι υπάρχει η επικοινωνία με το θαλάσσιο μέτωπο προβλέπονται σε μεγάλη έκταση του

υπαίθριου χώρου, τμήματα διαμορφωμένα με θαλασσινό νερό. Με τον τρόπο αυτό και οπτικά αναβαθμίζεται ο χώρος αλλά και περιβαλλοντικά η ύπαρξη του υγρού στοιχείου βελτιώνει τις κλιματικές συνθήκες της περιοχής.

Η πρόσβαση στο χώρο των παλιών βιομηχανικών εγκαταστάσεων γίνεται από όλες τις πλευρές του οικοπέδου μέσω ενός δικτύου πεζοδρόμων που αναπτύσσεται σε όλη την έκτασή του ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμα όλα τα σημεία ενδιαφέροντος. Έτσι δεν εξυπηρετούνται μόνο οι προσβάσεις των επιμέρους χώρων αλλά αναπτύσσεται και μια πορεία ευχάριστου περιπάτου. Σημαντική παρέμβαση αποτελεί η δημιουργία διαδρομών ποδηλάτου σε όλη την περιοχή που μαζί με τους πεζόδρομους συνιστούν ένα δίκτυο πράσινων διαδρομών.

Οι επεμβάσεις στο εξωτερικό κέλυφος των κτισμάτων σκοπό έχουν την αποκατάστασή τους με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες στις όψεις τους καθώς πολλές από αυτές έχουν σημαντικές φθορές. Σε ότι αφορά στο εσωτερικό των κτισμάτων εκεί είναι δυσκολότερη η διατήρηση της αρχικής τους μορφής καθώς σχεδόν όλα έχουν υποστεί σημαντικές καταστροφές του εσωτερικού τους. Εξάλλου η χωροθέτηση των νέων χρήσεων είναι αυτή που θα κατευθύνει την εσωτερική διαρρύθμιση των χώρων.

Κτίρια του παλιού εργοστασίου που έχουν σχεδόν ολοκληρωτικά καταστραφεί, κατεδαφίζονται και δεν αναπληρώνεται το κενό τους δημιουργώντας έτσι αύξηση των υπαίθριων χώρων. Από την άλλη στοιχεία όπως η μεγάλη καμινάδα του κυρίου κτιριακού σώματος του εργοστασίου, κάποιες δεξαμενές, η μικρότερη καμινάδα στην ανατολική πλευρά, διατηρούνται και αποκαθίστανται ώστε να παραμείνει ζωντανή η ιστορική μνήμη της περιοχής.

Σε όλα τα κτίρια διατηρείται η φέρουσα τοιχοποιία από πέτρα ενώ επισκευάζονται ή ανακατασκευάζονται οι στέγες με τα ξύλινα ζευκτά και την επικάλυψη κεραμιδιών. Σε

όποια κτίρια υπάρχουν τούβλινα στοιχεία στις κολόνες ή στην τοιχοποιία διατηρούνται και αυτά. Επίσης στο κεντρικό πολύωρο κτίριο της βιβλιοθήκης όπου ο φέρων οργανισμός και η επικάλυψή του είναι από μπετό ελέγχεται η στατικότητα τους και επίσης παραμένουν ως έχουν. Σε όλα τα κτίρια οι χώροι εσωτερικά δε σοβατίζονται ώστε τα υλικά κατασκευής να είναι εμφανή και να παραπέμπουν στην αρχική μορφολογία της υλοποίησής τους. Τα υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί σε όλη την κτιριακή υποδομή είναι εξαιρετικά φιλικά προς το περιβάλλον καθώς εξασφαλίζουν ελάχιστες θερμικές απώλειες προς αυτό και δεν απαιτείται βαριάς μορφής μηχανολογική υποστήριξη προκειμένου να θερμανθούν το χειμώνα ή να ψυχθούν το καλοκαίρι.

Ανοικοδόμηση νέων κτισμάτων γίνεται σε συγκεκριμένο σημείο και είναι μικρής έκτασης. Τα υπόλοιπα κτίσματα (πολυκατοικίες) του οικοπέδου παρά την τυχαία υλοποίησή τους διατηρούνται και προσαρμόζονται οι γύρω ακάλυπτοι χώροι τους.

Διατηρείται η φυσική φύτευση του οικοπέδου στο μεγαλύτερο μέρος της ενώ δημιουργούνται και νέες ζώνες πρασίνου. Επιπλέον τοποθετούνται κατά τόπους και ανάλογα με την υπαίθρια διαμόρφωση, συνήθως κοντά σε καθιστικούς χώρους, διάφορα φυτά ενώ όπου υπάρχουν πέργκολες καλύπτονται από αναρριχητικά φυτά.

Η αξιοποίηση των υπαίθριων χώρων γίνεται με τρόπο που δεν είναι επιβαρυντικός για το περιβάλλον καθώς οι παρεμβάσεις αφορούν ελαφριές κατασκευές, ξύλινες ή μεταλλικές, και οι διαμορφώσεις εδάφους έχουν διαφορετικές ποιότητες ανάλογα με το υλικό που χρησιμοποιείται.

Οι άξονες κίνησης στον οικόπεδο είτε με την μορφή πεζοδρόμων είτε με τη μορφή ήπιας κίνησης οχημάτων έχουν ως υλικό δαπεδόστρωσης τον κυβόλιθο, υλικό που όπως είπαμε, τοποθετείται πάνω σε άμμο,

επιτρέπει τη διείσδυση του νερού και δεν είναι τοξικό. Το ίδιο υλικό χρησιμοποιείται και σε κάποιους καθιστικούς χώρους. Εναλλακτικά χρησιμοποιούνται και οι πλάκες Καρύστου, που είναι ένα φυσικό υλικό ενώ σε χώρους αθλοπαιδιών όπως η παιδική χαρά χρησιμοποιείται άμμος.

Το στοιχείο του νερού που διατρέχει το οικόπεδο σε διάφορα σημεία, συμβάλλει κι αυτό με τη σειρά του στη βελτίωση του μικροκλίματος καθώς απορροφά μεγάλο μέρος της θερμικής ενέργειας που εκπέμπεται από τις γύρω οικοδομές. Φυσικά η παρουσία του αναβαθμίζει την αισθητική του περιβάλλοντος.

Σημαντικό στοιχείων στις υπαίθριες διαμορφώσεις αποτελεί ο φωτισμός τους ακόμα και τη νύχτα. Ο τεχνητός φωτισμός επιτυγχάνεται με συνδυασμό επιδαπέδιων φωτιστικών με ψηλών φωτιστικών σωμάτων, τα οποία επιτυγχάνουν την απορρόφηση της ηλιακής ακτινοβολίας κατά τη διάρκεια της ημέρας ώστε να λειτουργούν τη νύχτα.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΒΑΣΕΙ ΤΩΝ ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΤΟΧΩΝ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εφαρμογή της προτεινόμενης σχεδιαστικής προσέγγισης του χώρου με σκοπό την επαναλειτουργία του και την ανάπλαση της ευρύτερης περιοχής επιτυγχάνει: την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής αξίας των κτισμάτων του παλαιού εργοστασίου, τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης του τόπου, την εξάλειψη πιθανών εστιών μόλυνσης από την εγκατάλειψη του χώρου ή την αποφυγή συγκέντρωσης περιθωριακών ατόμων, τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών της περιοχής, την αύξηση του πρασίνου και των υπαίθριων χώρων της περιοχής, τη συνεκτικότητα του αστικού ιστού της πόλης και τη διατήρηση της συνέχειάς του, την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, την αισθητική αποκατάσταση της οπτικής αντίληψης του τόπου, την προβολή της αστικής αυτής περιοχής και την αύξηση

της επισκεψιμότητας από όλα τα σημεία της πόλης, την αναβάθμιση πολιτιστικής ταυτότητας του αστικού τοπίου, τη δημιουργία πρότυπων υποδομών εκπαίδευσης και αναψυχής για μικρούς και μεγάλους.

Γενικότερα η αποκατάσταση στου αστικού κενού και η ένταξη νέων χρήσεων σε αυτό προσφέρει νέες δυνατότητες ανάπτυξης και εξέλιξης της περιοχής με θετικές συνέπειες στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα. Σημαντική παράμετρος στην προσπάθεια αυτή είναι η προσεκτική επιλογή των νέων χρήσεων και η ομαλή ένταξή τους στο υφιστάμενο περιβάλλον ώστε να μη διαταράσσονται οι ισορροπίες του κοινωνικού συνόλου και να μην υπάρχουν παραφωνίες στη συμβατότητα νέων και παλαιών χρήσεων.

Τα απομεινάρια των άψυχων κτιριακών υποδομών του παλαιού εργοστασίου μπορούν να αλλάξουν την εικόνα της πόλης αρκεί να τους δοθεί νέος ρόλος στα δρώμενα της σημερινής αστικής ζωής. Πόλεις όπως η Πάτρα, με σημαντική βιομηχανική κληρονομιά αδικούν την ιστορική τους υπόσταση με την εγκατάλειψη και καταστροφή των χώρων αυτών. Οι βιομηχανικοί χώροι με την ιδιαιτερότητα της αρχιτεκτονικής μορφής των κτιρίων τους και την άνεση των υπαίθριων χώρων που συνήθως διαθέτουν μπορούν με τις κατάλληλες παρεμβάσεις να φιλοξενήσουν ποικίλες χρήσεις και δραστηριότητες χωρίς να χάσουν την ταυτότητά τους. Δράσεις της δημόσιας ζωής μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν σε τέτοιες εγκαταστάσεις καθώς έχουν την άνεση του χώρου να αναπτυχθούν. Παράλληλα επειδή χώροι σαν κι αυτοί με τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά τους και την επιβλητικότητά τους δεν περνούν απαρατήρητοι, έχουν την κατάλληλη υπόσταση να συμβάλουν στην προβολή των νέων χρήσεων και στην εύκολη αναγνωρισιμότητά τους.

Χρειάζεται ένα οργανωμένο σχέδιο δράσης για τον εντοπισμό των ανενεργών

βιομηχανικών εγκαταστάσεων, τη διερεύνηση για το αν έχουν τη δυνατότητα να επαναχρησιμοποιηθούν και με ποιον τρόπο, την επιλογή της νέας χρήσης και τον τρόπο ένταξής της σε δεδομένο περιβάλλον. Τα οφέλη – οικονομικά, κοινωνικά, περιβαλλοντικά – από μια τέτοια στρατηγική αντιμετώπιση της βιομηχανικής κληρονομιάς είναι πολλά και εμφανή σε κάθε πτυχή της αστικής ζωής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπες Πηγές

- Αμούργης Σ., Γιάννας Σ., Ευαγγελινός Ε., Καλογεράς Ν., Καλογήρου Ν., Helmle P. – «Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός Πόλεων και Ανοιχτών Χώρων», τόμος Α, Περιβαλλοντική Τεχνολογία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2001
- Σκοταρά Χ. - «Τα αστικά κενά και η συμβολή τους και η συμβολή τους στη βελτίωση της ποιότητας ζωής», Ε.Μ.Π., Αθήνα 2009
- Χλωπτσιούδης Δ. - «Αστικά κενά στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις», Ο Δείμος του πολίτη, 18/09/2006

Επιστημονικές Εργασίες

- Αλεξάνδρου Ε., «Βιομηχανική κληρονομιά: ζητήματα προστασίας, διαχείρισης και αξιοποίησης στον ευρωπαϊκό χώρο», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Βέροια 2011
- Δαλγίτη Α. – «Βιομηχανική κληρονομιά: Τόποι μνήμης ως τόποι πολιτισμού. Όταν το σήμερα σέβεται το χθες...», Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Ξάνθη 2013
- Κοκκίνη Α., Παππά Ι. – «Τα παλιά βιομηχανικά κτίρια στην Ελλάδα και την Ιταλία/ Αρχές επανάχρησης και σύγκριση παραδειγμάτων βόρεια Ιταλία – Πάτρα», Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004
- Κοκκινίδη Ε. – «Ανάπλαση και επανενεργοποίηση αστικών κενών και εγκαταλελειμμένων κτιρίων με περιβαλλοντικά κριτήρια. Η περίπτωση της περιοχής των πρώην εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο», Ε.Α.Π., Πάτρα 2017
- Κρανιάς Ι., «Ανάγνωση της πόλης μέσα από τα κενά της», Πανεπιστήμιο Πατρών, Πάτρα 2017

Διαδικτυακή πηγή

- «ΜΑΜΟΣ» - <http://www.mamos.gr/>